ਨੇਰ੍ਹਾ
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਧੰਜਲ

ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵਨ ਆਵੇ,
ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ,
ਮਾਣ ਸਕੇਂ ਤਾਂ ਮਾਣ ਲੈ ਇਸ ਨੂੰ,
ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਨਾ ਆਵੇ।

↓ ਤਤਕਰਾ ↓

‘ਨ੍ਹੇਰਾ’ ਨੂੰ

.

.

.

ਸਹਜਿ ਸਮਾਧਿ ਨਹੀਂ ਲਿਵ ਅੰਤਰਿ,
ਨਾ ਹੀ ਬੈਠ ਸਕਾਂ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ,
ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਗ ਜੋੜੀ ਰੱਖੇਂ,
ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਨੀਂਦਰ ਪਾ ਕੇ।

↓ ਤਤਕਰਾ ↓

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ,
ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਵਡੱਪਣ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ,
ਉਂਗ਼ਲਾਂ ‘ਤੇ ਗਿਣਨ ਜੋਗੀਆਂ ਹੀ ਹਨ।
ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਨ੍ਹੇਰਾ’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ‘ਨ੍ਹੇਰਾ’, ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ।

↓ ਤਤਕਰਾ ↓

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਦਲੀਲ,
'ਆਮ-ਲੋਕ-ਵਿਚਾਰ-ਧਾਰਾ' ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ।
ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ,
ਦਿਲਚਸਪ ਜਾਂ ਗ਼ਲਤ ਲੱਗ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

↓ ਤਤਕਰਾ ↓

ਨ੍ਹੇਰਾ: ਅਗਿਆਨਤਾ ਨਹੀਂ,
ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ।

ਚਾਨਣ: ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ,
ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹੈ।

↓ ਤਤਕਰਾ ↓

ਸੂਝ ਲਈ ਜਿਸ ਵਰਤਿਆ,
ਪ੍ਰੀਤਮ! ਸਿਰਫ਼ ਦਿਮਾਗ਼
ਨ੍ਹੇਰਾ ਢੂੰਡਣ ਤੁਰ ਪਿਆ,
ਲੈ ਕੇ ਹੱਥ ਚਿਰਾਗ਼।

↓ ਤਤਕਰਾ ↓

ਪੁੱਛਿਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ, ਦੱਸ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ!
ਤੀਲਾਂ ਦੀ ਡੱਬੀ ਉੱਤੇ, ਤੀਲੀ ਘਸਾਈ ਉਸ ਨੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਨ੍ਹੇਰਾ

ਲੇਖਕ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਧੰਜਲ

First Edition: Application CD 2010
Second Edition: This *.pdf format, January 2018

Web Address: http://www.dhanjal.com
E-Mail Address: pritam@dhanjal.com

© ਸਭ ਹੱਕ ਕਰਤਾ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

Cover Design: Pritam S Dhanjal

Graphics: Pritam S Dhanjal

ਮਿਲਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਕੈਨੇਡਾ

Punjabi Poetry

Nehra

By: Pritam Singh Dhanjal

First Edition: Application CD 2010
Second Edition: This *.pdf format, January 2018

Web Address: http://www.dhanjal.com
E-Mail Address: pritam@dhanjal.com

© The Author

All rights reserved under International and Pan-American Convention.

No Part of this book may be reproduced in any form or media for commercial use, without the written prior consent of the Author.

Cover Design: Pritam S Dhanjal

Graphics: Pritam S Dhanjal

Milan Publishers, Canada.

↓ ਤਤਕਰਾ ↓

ਏਸੇ ਕਲਮ ਤੋਂ:

ਮਿਲਨ – ਉਰਦੂ ਕਾਵਿ–ਸੰਗ੍ਰਹਿ – 1989

ਸੁਚੇਤ ਸੁਪਨੇ – ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ–ਸੰਗ੍ਰਹਿ – 1989

ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਪੱਤਰ – ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ–ਸੰਗ੍ਰਹਿ – 1992

ਸਤਿਯੰਮ ਸ਼ਿਵਮ ਸੁੰਦਰਮ – ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ–ਸੰਗ੍ਰਹਿ – 1996

ਨਿਰਪ – ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ–ਸੰਗ੍ਰਹਿ – 2003

ਕਪਨ – ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ–ਸੰਗ੍ਰਹਿ – 2009

ਨ੍ਹੇਰਾ – ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ–ਸੰਗ੍ਰਹਿ – 2010

From the same Author

MILAN – Urdu Poetry - 1989

SUCHET SUPNE – Punjabi Poetry – 1989

TULSI DE PATTAR - Punjabi Poetry – 1992

SATYAM SHIVAM SUNDERAM - Punjabi Poetry – 1996

NIRP - Punjabi Poetry – 2003

KAPAN - Punjabi Poetry – 2009

NEHRA - Punjabi Poetry - 2010

↓ ਤਤਕਰਾ ↓

ਤਤਕਰਾ

ਸਮਰਪਣ

ਮੱਕਿਓਂ ਪਰੇ ਸ਼ਰਨਿਆਲਾ
ਅਕਾਲ
ਸਮਾਨਤਾ
ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ
ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ
ਚਾਨਣ
'ਨ੍ਹੇਰਾ' ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ੇਅਰ
ਨ੍ਹੇਰਾ
'ਨ੍ਹੇਰਾ' ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਸ਼ੇਅਰ
ਫੁਟਕਲ
ਕੁਝ ਦੋਹੇ
ਸਤਿਯੰਮ ਸ਼ਿਵਮ ਸੁੰਦਰਮ - 2
ਸਤਿਯੰਮ ਸ਼ਿਵਮ ਸੁੰਦਰਮ - 3
ਅ.ਗਜ਼ਲ
ਸੋਚਣ ਸ਼ਕਤੀ
ਸਿਫ਼ਰ
ਟਾਪੂ
ਇਕ ਕਦਮ ਇਕ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਚੋਂ
ਜੜ੍ਹ / ਚੇਤਨ
ਮਿਲਾਪ
ਆਸਮਾਨ
ਛੇ ਦਿਨ?
ਹੰਗਾਮਾ?
ਵਿਕਸਤ
ਨਿਰਪ
ਅਗਲਾ ਕਦਮ
ਹਰ ਛਿਣ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ
ਡੀ. ਐੱਨ ਏ.
ਰੂਹ
ਰਾਤ (ਦੁਨਿਆਵੀ ਨ੍ਹੇਰਾ)
ਅੰਤਿਕਾ
ਅੰਤਿਕਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ (ਸਬੱਬ ਨਾਲ)

ਮੱਕਿਓਂ ਪਰੇ ਸ਼ਰਨਿਆਲਾ

ਇਸ 'ਮੱਕਿਓਂ ਪਰੇ ਸ਼ਰਨਿਆਲਾ' ਸ਼ੀਰਸ਼ਕ ਵਿਚ 'ਮੱਕਿਓਂ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ਼ 'ਮੱਕਾ ਸ਼ਰੀਫ਼' ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਹ ਸਭ ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨ ਹਨ, ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ 'ਮੁਕਤੀ' ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ (ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ) ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤਕ, ਆਪਣੀ ਹੀ ਆਤਮਾ ਦੇ 'ਨੇੜੇ ਹਿੱਸੇ' ਤਕ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਦਰਵਾਜ਼ੇ {(ਗੁਰਦੁਆਰਾ) ਗੁਰ-ਦੁਆਰ, (ਮੰਦਰ) ਮਨ-ਦਰ} ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ, "ਮੱਕਿਓਂ ਪਰੇ ਉਜਾੜ"। ਇਹ ਉਹ ਉਜਾੜ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਉਹ ਹੀ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ਼ ਵਿਚੋਂ ਨਿੱਕਲ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਤਕ।

ਅਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਉਜਾੜ, ਗਹਿਰੇ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ 'ਨੇੜੇ-ਹਿੱਸੇ' ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਨਾ-ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ।

ਮੱਕਿਓਂ ਪਰੇ ਉਜਾੜ ਹੈ ਜੇਕਰ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਓਧਰ ਜਾਣਾ,
ਆਦਮ ਦੀ ਫ਼ਿਤਰਤ ਵਿਚ ਦੱਸ! ਕੀ ਕੰਮ ਭਲਾ ਰੇਖਾਵਾਂ ਦਾ!

ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੈ! ਕੌਣ ਇਹਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੇ!
ਇਸ ਦੇ ਚੋਲ਼ੇ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਹੋਣਾ ਕੁਝ ਨਾਂਵਾਂ ਦਾ।

ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ, ਹੱਸਣਾ ਰੋਣਾ, ਹਰ ਹਰਕਤ ਵਿਚ 'ਭਾਵ' ਮਿਲੇ,
ਮਨ ਦੇ ਚੈਨ ਲਈ ਥਾਂ ਹੁੰਦੈ, ਬਿਨ ਸੋਚਾਂ, ਬਿਨ ਭਾਵਾਂ ਦਾ।

ਸੰਨਾਟੇ ਦੇ ਦਰਿਆ ਅੰਦਰ, ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਭੰਵਰ ਬਣੇ,
ਪਿਆਰ ਨੇ ਤੁਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੀਤੈ 'ਅੰਤਮ-ਸੱਚ' ਝਨਾਵਾਂ ਦਾ।

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ, ਤੂੰ ਜੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਹੈ,
ਤਾਂ ਪੰਧ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਪੈਣੈ ਪਹਿਲਾਂ ਨੌਂ ਪੜਾਵਾਂ ਦਾ।

ਤੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਿਰ, ਮਰ ਜਾਵਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ,
ਤੂੰ ਜੇਕਰ ਮਾਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇਂ, ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਦਾ।

ਓਸ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਪੀੜ ਅਣੋਖੀ, ਜੋ ਕੀਤਾ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ,
ਥੱਕ ਟੁੱਟ ਕੇ ਵੀ ਤੁਰਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਪਰ ਨਾ ਬਦਲਣਾ ਥਾਂਵਾਂ ਦਾ।

ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਸਤ-ਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਓਥੇ ਅੱਜ ਉਡੀਕੇ ਤੈਨੂੰ, ਮਹਿਰਮ ਤੇਰੇ ਚਾਵਾਂ ਦਾ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਆਤਮਾ ਦਾ ਇਹ 'ਨ੍ਹੇਰਾ ਹਿੱਸਾ' ਜੋ ਸਾਡਾ ਸ਼ਰਨਿਆਲਾ ਹੈ, ਕਰਦਾ ਕੀ ਹੈ?

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਲਹਿਣ ਤਕ, ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਥੱਕੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ,
ਚਾਰ ਪਹਿਰ 'ਆਰਾਮ ਦੀ ਨੀਂਦੇ' ਸੁਲ਼ਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ।

ਗਹਿਰੀ ਨੀਂਦ ਨੂੰ ਮਾਣ ਕੇ, ਜਦ ਜਾਗ ਸਾਡੀ ਖੁਲ੍ਹਦੀ,
ਸਭ ਥਕੇਵੇਂ ਲਾਹ ਕੇ, ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਬਣਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ।

ਧੁੱਪ ਦੇ ਰਥ ਦੀ ਗ਼ਰਦ ਵਿਚ, ਜੋ ਸਿਤਾਰੇ ਗੁੰਮ ਗਏ,
ਭਾਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ, ਸਾਨੂੰ ਦਿਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ।

ਰਾਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਦਿਸਣੇ ਸੀ ਤਾਰੇ ਤੇ ਚੰਦ!
ਕਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ!

ਜਾਣ ਸਕੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਲ਼ ਨੂੰ,
ਐਸੇ ਅਣਹੋਂਦੇ ਕਈ ਸੁਪਨੇ ਤਕਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ।

ਦੋਸਤੋ! ਇਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਹੋ, ਮਾੜਾ ਕਹੋ,
ਜੋ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਣ ਸਕੇ, ਉਹੀਓ ਬਣਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ।

ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਦੇ, ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ, ਜੇ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਏਨੀ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ, ਆਪਣੀ ਹੀ ਆਤਮਾ ਦੇ 'ਨ੍ਹੇਰੇ ਹਿੱਸੇ' ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ, ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਅਕਾਲ

ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮੌਤ ਨਾ ਆਵੇ। ਜੋ ਕਾਲ-ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਅਕਾਲ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਨੂੰ ਬਣਿਆਂ ਚੌਦਾਂ (13.7) ਬਿਲੀਅਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਕਾਲ-ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਅ-ਮਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਨ੍ਹੇਰਾ’ ਵਿਚ ਓਸੇ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਜੋ:

- ਇਕ ਹੈ
- ਸੈਭੰ ਹੈ
- ਅਜੂਨੀ ਹੈ
- ਸਰਬਵਿਆਪਕ ਹੈ
- ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ
- ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
- ਸਰਬਵਿਨਾਸ਼ਕ ਹੈ
- ਨਿਰਭਓ ਹੈ
- ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ
- ਗਰਮੀ ਸਰਦੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
- ਦੁੱਖ, ਸੁਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
- ਅਮਰ ਹੈ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਧੁੰਧੂਕਾਰਾ (ਨ੍ਹੇਰਾ) ਦੀ
ਸਮਾਨਤਾ

ਗੁਣ	ਪਰਮਾਤਮਾ	ਧੁੰਧੂਕਾਰਾ (ਨ੍ਹੇਰਾ)
ਨਿਰਭਓ ਹੈ	√	√
ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ	√	√
ਅਕਾਲ	√	√
ਅਜੂਨੀ	√	√
ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੀ, ਹੈ ਤੇ ਰਹੇਗਾ	√	√
ਅਗਨੀ ਨਹੀਂ ਪੋਂਹਦੀ	√	√
ਅੱਤ ਦੀ ਠੰਡ ਨਹੀਂ ਪੋਂਹਦੀ	√	√
ਨਾ ਰੂਪ, ਨਾ ਰੇਖ, ਨਾ ਰੰਗ	√	√

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ (ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ)

ਅਕਾਲ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ:

- ਧੁੰਧੂਕਾਰ ਤੋਂ ਜੋਤੀ-ਸਰੂਪ ਬਣ ਗਿਆ
- ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਬਣ ਗਿਆ
- ਅਕਾਲ ਤੋਂ ਕਾਲ ਬਣ ਗਿਆ
- ਅਜੂਨੀ ਤੋਂ ਜੂਨੀ ਬਣ ਗਿਆ
- ਸੈਭੰ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵ-ਕਰਮਾ ਬਣ ਗਿਆ
- ਕਰਤਾ ਤੋਂ ਰਚਨਾ ਬਣ ਗਿਆ
- ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖੁ ਤੋਂ ਪੁਰਖ (ਨਰ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ (ਮਾਦਾ) ਬਣ ਗਿਆ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ:

ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਸਪੀਡ = 186,000 ਮੀਲ ਪ੍ਰਤੀ ਸਕਿੰਟ।

ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਸਪੀਡ 'ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਸਾਡੇ 'ਸੋਲਰ-ਸਿਸਟਮ' ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ 25,000 (ਛੋਟਾ ਪਾਸਾ) ਅਤੇ 28,000 (ਲੰਬਾ ਪਾਸਾ) ਸਾਲ ਲੱਗਣਗੇ।

ਸਾਡੀ ਗੇਲੈਕਸੀ ਵਿਚ 400 ਬਿਲੀਅਨ ਤਕ ਸਿਤਾਰੇ ਹਨ। ਇਸ 'ਗੇਲੈਕਸੀ' ਮਿਲਕੀ-ਵੇ ਵਰਗੀਆਂ 500 ਬਿਲੀਅਨ ਤਕ ਹੋਰ ਗੇਲੈਕਸੀਜ਼ ਹਨ। ਏਨੇ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੁ ਸੌ ਸੂਰਜ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ **4% ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੈ। 23% 'ਡਾਰਕ-ਮੈਟਰ'** ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਗੇਲੈਕਸੀ ਦੇ ਸਭ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਿਲਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। **73% 'ਡਾਰਕ-ਐਨਰਜੀ'** ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਗੇਲੈਕਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਟਕਰਾਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

96% ਪੁਲਾੜ ਖਾਲੀ ਤੇ ਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ।

ਕਹਿਕਸ਼ਾਂ ਸਮੇਤ ਸੂਰਜ ਬਣਦੇ ਤੇ ਮਿਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ 5 ਤੋਂ 6 ਬਿਲੀਅਨ ਸਾਲ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸੂਰਜ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ।

ਹਰ ਗੇਲੈਕਸੀ ਵਿਚ 'ਬਲੈਕ-ਹੋਲ' ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਹਨ। ਬਲੈਕ ਹੋਲ ਵਿਚ ਏਨੀ ਕਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਹੜੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਖ਼ਬਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੀ 'ਰੌਸ਼ਨੀ' ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦੀ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਚਾਨਣ

ਉਜਾਲਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
ਚਾਨਣ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹੈ।

ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਈ ਭੇਦ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਨਣ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਰੌਸ਼ਨੀ ਕਰਕੇ ਦਿਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਸੇਗੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਓਥੇ ਹੀ ਪਈ ਹੋਵੇ।

ਸਾਡੇ ਸੋਲਰ-ਸਿਸਟਮ ਦਾ 'ਸੂਰਜ' ਸਾਡਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਨਿੱਘ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਚੰਦਰਮਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੋ ਕੇ ਚਾਂਦਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੌਸ਼ਨੀ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੂਰਜ, ਇਕ ਜਗਦੇ ਦੀਵੇ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪਾਸਾ ਇਸ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੱਲ ਹੈ, ਓਧਰ ਹੀ ਚਾਨਣ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਾਇਆ ਜਾਂ ਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਜੇ ਕਿਤੇ ਘੁੰਮਦੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਸੀ।

ਨ੍ਹੇਰਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਥਾਂ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। 'ਜੁਗਨੂੰ' ਠੰਡੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੌਸ਼ਨੀ, ਜੁਗਨੂੰ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਦਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਨ੍ਹੇਰਾ' ਸੀ। ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਕਿਹਾ, "ਰੌਸ਼ਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇ"। ਰੌਸ਼ਨੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਜ ਗਈ।

ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ, ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 'Big Bang' ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ
ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਜ ਗਈ।

ਸਾਡੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਵੀ, 'ਚਾਨਣ' ਸਿਰਫ਼ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤਕਰੀਬਨ 200 ਮੀਲ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤਕ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਸੈਟਾਲਾਈਟ ਤੋਂ, ਦਿਨ ਵੇਲ਼ੇ ਲਈਆਂ, ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਭਾਵੇਂ ਸਾਫ਼ ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ 'ਨ੍ਹੇਰਾ' ਹੈ।

1

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

Atlantic
Ocean
Belo Horizonte
Salvador
Rio de Janeiro
Grand Sao Paulo

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਕਵਿਤਾ 'ਨ੍ਹੇਰਾ' ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ੇਅਰ

ਰੱਬ ਹੁਣ ਤਕ ਦਿਸ ਜਾਵੰਦਾ,
ਜੇ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਨੂਰ,
'ਨ੍ਹੇਰਾ' ਨ੍ਹੇਰੇ ਨਾ ਦਿਸੇ,
ਨਾ ਨੇੜੇ ਨਾ ਦੂਰ।

ਤੂੰ ਆਖੇਂ, "ਉਹ ਨੂਰ ਹੈ"।
ਮੈਂ ਆਖਾਂ, " ਉਹ ਨ੍ਹੇਰ",
ਜੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਤਾਂ ਉਹ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਫੇਰ।

ਰਾਹਾਂ 'ਚ ਹਨੇਰਾ ਹੈ,
ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਚਾਨਣ ਦਾ,
ਪੰਧ ਬੜਾ ਲੰਮੇਰਾ ਹੈ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਨ੍ਹੇਰਾ

ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਚਾਰ ਚੁਫ਼ੇਰਾ,
ਨ੍ਹੇਰਾ ਨ੍ਹੇਰਾ ਨ੍ਹੇਰਾ ਨ੍ਹੇਰਾ।
ਇਹ ਨ੍ਹੇਰਾ ਧੁੰਧਿਆਲਾ ਨ੍ਹੇਰਾ,
ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ਨ੍ਹੇਰਾ। 01

ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਨ੍ਹੇਰਾ,
ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੈ ਮੇਰਾ।
ਇਸ ਨ੍ਹੇਰੇ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਵਾਸੀ,
ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ, ਹੋਵੇਗਾ ਨ੍ਹੇਰਾ!! 02

ਚਾਨਣ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ,
ਚਾਨਣ ਹਉਮੈ, ਚਾਨਣ ਪੀੜਾ।
ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ,
ਚਾਨਣ ਦਾ ਆਕਾਰ ਹੈ ਭੀੜਾ। 03

ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਵਲਗਣ ਅੰਦਰ,
ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਵੀ ਚਾਨਣ ਰਹਿੰਦਾ,
ਆਪਣੀ ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ ਦੀ ਖ਼ਾਤਿਰ,
ਚਾਨਣ ਚਾਨਣ ਰਹਿੰਦਾ ਖਹਿੰਦਾ। 04

ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਅਉਧ ਪੁਗਾ ਕੇ,
ਜਿਹੜਾ ਚਾਨਣ ਮਰ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ,
ਬੇਬਸ ਤੇ ਲਾਚਾਰ ਆਖ਼ਰੀ
ਉਹ ਹੈ ਏਸ ਜਗਹ ‘ਤੇ ਆਂ’ਦਾ। 05

ਨ੍ਹੇਰੇ ਦਾ ਗੁਣ ਇਹ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਇਸਦਾ ਮਾਤ-ਪਿਤਾ ਨਾ ਕੋਈ ।
ਪਰ ਚਾਨਣ ਹੋਵਣ ਦੀ ਵਜਹ,
ਸੋਮੇ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਈ। 06

ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਚਾਨਣ ਨੇ ਏਥੇ,
ਪਰ ਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ ਇੱਕੋ ਨ੍ਹੇਰਾ।
ਟਟਹਿਣੇ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਤੀਕਰ,
ਏਥੇ ਸਭ ਦਾ ਅੰਤ ਬਸੇਰਾ। 07

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਸੂਰਜ ਦੇ ਤਾਂ ਕਈ ਨੇ ਸਾਨੀ,
ਪਰ ਨ੍ਹੇਰੇ ਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕੋਈ।
ਹਰ ਚਾਨਣ ਦੀ ਹਸਤੀ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਨ੍ਹੇਰਾ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। 08

ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਇਹ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਭੁਲੇਖਾ ਹੁੰਦਾ।
ਜਦ ਚਾਨਣ ਚਾਨਣ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ,
ਇਹ ਵੈਸੇ ਦਾ ਵੈਸਾ ਹੁੰਦਾ। 09

ਨ੍ਹੇਰੇ ਦਾ ਦਰਜਾ ਨਾ ਕੋਈ,
ਇਹ ਹੈ ਇੱਕੋ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨ੍ਹੇਰਾ।
ਨ੍ਹੇਰਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੁੱਭਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਕਦੇ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ, ‘ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ’।10

ਇਹ ਬੁੱਢਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬਾਲਕ ਨਹੀਂ,
ਇਸ ਦਾ ਆਦਿ ਅੰਤ ਨਾ ਕੋਈ,
ਇਹ ਅਪ੍ਰੰਪਰ ਚੱਲਦਾ ਆਇਆ,
ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਾ ਹੋਈ। 11

ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਰਦੀ ਲੱਗਦੀ,
ਨਾ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਗਰਮੀ ਪੋਹੇ।
ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ,
ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਮ ਜੋਹੇ। 12

ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕੋਈ ਵੈਰ ਕਮਾਵੇ,
ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ।
ਖ਼ਾਲਕ, ਖ਼ਲਕਿਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ,
ਨ੍ਹੇਰਾ ਨਾ ਕਰਦਾ ਨਾ ਭਰਦਾ। 13

ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀਵਨ ਆਵੇ,
ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ,
ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜੀਵਨ
ਇਹ ਨ੍ਹੇਰਾ ਹੀ ਤਾਂ ਉਪਜਾਵੇ। 14

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਇਸ ਨ੍ਹੇਰੇ ਤੋਂ ਨਰ ਤੇ ਨਾਰੀ,
ਇਸ ਨ੍ਹੇਰੇ ਤੋਂ ਹਰ ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ,
ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਦਿਸ਼ਾ-ਦਿਸ਼ੰਤਰ,
ਇਸ ਨ੍ਹੇਰੇ ਤੋਂ ਹਰ ਇਕ ਪਾਸਾ। 15

ਨ੍ਹੇਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ
ਇਹ ਏਸ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਰੱਖਦਾ।
ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ,
ਫਲਦਾ, ਗਲਦਾ, ਫਲਦਾ ਰੱਖਦਾ। 16

ਰੋਜ਼-ਮਰ੍ਹਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ
ਨਿੱਤ ਨਵੀਂ ਤਾਕਤ ਭਰ ਦੇਂਦਾ।
ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਥੱਕਿਆਂ ਹਇਆਂ ਨੂੰ,
ਫਿਰ ਤੋਂ ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਕਰ ਦੇਂਦਾ। 17

ਸਰਬਸਧਾਰੀ, ਸਰਬਭੱਖੀ ਵੀ,
ਸਰਬਗਤ, ਸਰਬਗਿ ਹੈ ਨ੍ਹੇਰਾ।
ਸਰਬਵਿਆਪਕ, ਸਰਬਦਾ, ਸੂਖ਼ਮ,
ਬੇਓੜਕ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਘੇਰਾ।18

ਸੁੰਨ-ਸਮਾਧ ਲਗਾਈ ਬੈਠਾ,
ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਕੋਈ ਧੁਨੀ ਹੈ।
ਨਾ ਤਾਂਡਵ, ਨਾ ਇੰਦਰ-ਸਭਾ ਹੈ,
ਨਾ ਰਾਖ਼ਸ਼ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਮੁਨੀ ਹੈ।19

ਇਹ ਨ੍ਹੇਰਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨਹੀਂ,
ਗਿਆਨ ਦਾ ਇਹ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਚਿੰਤਨਤਾ ਤੋਂ ਬੌਧਿਕਤਾ ਤਕ
ਇਸ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤਮ! 20

ਇਹ ਨ੍ਹੇਰਾ, ਕਾ.ਲਖ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਇਹ ਕੋਈ ਕਾ.ਲਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਜੇ ਕੋਈ ਦੇਖੇ,
ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸ ਦੇ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ! 21

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਏਸ ਦੀਆਂ 'ਗਲੀਆਂ' ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ,
ਕੋਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਲੰਘ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।
ਕਹਿਕਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਵੀ,
ਸਮਾਅ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। 22

ਨਾ ਧਰਤੀ ਆਕਾਸ਼ ਹੈ ਏਥੇ,
ਨਾ ਏਥੇ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਕਾਇਆ।
ਏਸ ਆਜ਼ਾਦ-ਫ਼ਿਜ਼ਾ ਦੇ ਅੰਦਰ,
ਨਾ ਹੀ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਦਾ ਸਾਇਆ। 23

'ਰੱਬ ਦੇ ਗੁਣ' ਲੱਭਦੇ ਲੱਭਦੇ ਨੇ,
ਲਾਏ ਤ੍ਰੈਲੋਕੀ ਦੇ ਗੇੜੇ।
ਹੁਣ ਤਕ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ
'ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਗੁਣ' ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ। 24

ਮੈਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਚਮਕ ਦੇ ਕੋਲੋਂ!
ਮੈਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਅੱਗ ਦੇ ਕੋਲੋਂ!!
ਮੈਂ ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਮੈਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਜੱਗ ਦੇ ਕੋਲੋਂ! 25

↑ਤਤਕਰਾ↑

ਕਵਿਤਾ 'ਨ੍ਹੇਰਾ' ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਸ਼ੇਅਰ

ਨ੍ਹੇਰਾ ਨ੍ਹੇਰਾ ਕਰੇਂ ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ! ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ!
ਨਾ ਕੋਈ ਆਸ-ਕਿਰਣ ਹੈ ਓਥੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਜਿਉਂਦਾ ਜੀਅ ਹੈ।

ਜੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਸਮਝ 'ਚ ਆਵੇ, ਉਹ ਹੀ ਆਖ ਸੁਣਾਵੇ।
ਕੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨ੍ਹੇਰਾ ਹੁੰਦਾ ਜਿੱਥੋਂ ਜੀਵਨ ਆਵੇ।

ਜੋ ਚਾਨਣ, ਬੁੱਧ ਨੇ ਲੋਚਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗਿਆਨ।
ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦਿਖਾਵੰਦਾ ਜੇ ਲੱਗ ਜਾਏ ਧਿਆਨ।

ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਨਾ ਆਵੇ ਜੁਗਤ,
ਰਾਵਣ ਵਰਗੇ ਦਹਿਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ ਮੁਕਤ।

ਕੋਈ ਇਲਮ ਨਾ ਕੰਮ ਦਾ ਜੇਕਰ ਅਮਲ ਨਾ ਹੋਏ,
ਕਲਪਿਤ ਤਾਰੂ ਨਾ ਬਣੇ, ਬੈਠ ਕਿਨਾਰੇ ਰੋਏ।

ਜਦ ਜੀਵੇਂ ਤਾਂ ਇੰਜ ਜੀਅ, ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਪਾਸ,
ਮਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੰਜ ਮਰ, ਨਾ ਇੱਛਾ ਨਾ ਆਸ।

ਭਾਵੇਂ ਸੂਰਜ ਬਣਨ ਦਾ ਨਿੱਤ ਕਰੀਂ ਪ੍ਰਯਾਸ,
ਪਰ ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਰਿਆ ਕਰ ਅਭਿਆਸ।

ਸੁੰਨ-ਸਮਾਧ ਲਗਾਉਣ ਨੂੰ, ਇੰਦਰੀਆਂ ਕਰ ਬੰਦ।
ਅੰਨ੍ਹਾਂ, ਗੁੰਗਾ, ਬਹਿਰਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਣ ਅਨੰਦ।

ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ਤਰ, ਪਸਰੇ ਕਈ ਪਸਾਰ,
ਨਿਰ-ਆਕਾਰ ਆਕਾਰ ਬਣੇ ਤੇ ਫਿਰ ਨਿਰ-ਆਕਾਰ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਫੁਟਕਲ

1.

ਕਰ ਮਹਾਰਤ ਨ੍ਹੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ,
ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ! ਕਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੁੱਬ ਜਾਵਣਾ।

2.

ਓ ਕਬੂਤਰ ਚੀਨਿਆਂ!

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਹੁੰਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਦੇਖ ਕੇ,
ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਸੋਚੇਂ ਕਿ ਬਿੱਲੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਏਥੇ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਵੀ ਨਾ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਕਿ ਬਿੱਲੀ ਦੇਖ ਕੇ ਉੱਡ ਜਾ।
ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਲੱਭ ਕਿ ਬਿੱਲੀ ‘ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਸਕੇਂ।

ਜੇ ਅੰਗੂਠਾ ਮੰਗ ਲਿਆ ਗੁਰ-ਦੱਖਣਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨੇ,
ਸਿਰਫ਼ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਜੋ ਦੱਬੇ, ਉਹ ਘੋੜਾ ਲੱਭਣਾ।

ਲੱਖ ਭਾਵੇਂ ਪੁਰਸਲਾਤਾਂ ਕਰਨ ਤੇਰੇ ‘ਤੇ ਗਿਲਾ,
ਤਾਕਤ-ਏ-ਪਰਵਾਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉੱਡਣਾ।

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸੂਰਜ ਹੁੰਦਿਆਂ,
ਮੈਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਡਟਣ ਨੂੰ ਆਖਦਾਂ।

ਪਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਲੈ ਤੂੰ ਖ਼ਾਬ ਸੁੱਚੇ ਆਪਣੇ,
ਖ਼ਾਬ ਨਾ ਹੋਵਣ ਤਾਂ, ਕੀ ਸਾਕਾਰ ਹੋਵਣ ਵਾਸਤੇ!

ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਸਤਾ ਕੇ ਜਦ ਵੀ ਨੀਂਦ ਖੁਲ੍ਹੇਗੀ ਤੇਰੀ,
ਅਲਸਾਏ ਹੋਏ ਹੌਸਲੇ ਫਿਰ ਨੌ-ਬਰ-ਨੌ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਤੇਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਸਾਫ਼ ਮੰਜ਼ਿਲ ਆਏਗੀ,
ਕਾਇਨਾਤ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਣ ਬਣੇਗੀ ਰਾਜ਼ਦਾਂ।

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸੂਰਜ ਹੁੰਦਿਆਂ,
ਮੈਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਾਹਵੇਂ ਡਟਣ ਨੂੰ ਆਖਦਾਂ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਦੋਹੇ

ਤੂੰ ਤੇ ਚਾਨਣ ਮੰਗ ਲਏ ਪਰ ਉਸਦਾ ਕੀ ਹੋਏ
ਜਿਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਮਿਟ ਜਾਏ ਜੇ ਉਹ ਜਾਵੇ ਲੋਏ।

ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੀ, ਚਾਨਣ ਨੂੰ ਲੋਚੇ
ਉਂਜ ਤਾਂ ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈਨ ਅਨੰਦ ਬੜੇ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਸਤਿਅੰਮ ਸ਼ਿਵਮ ਸੁੰਦਰਮ-2 (ਕੁਦਰਤ)

"ਪ੍ਰੀਤਮ! ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ,
ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਝਗੜ ਕੇ ਆਇਆਂ।
ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸ਼ਾਇਦ
ਬੁੱਢੇ ਬਾਬੇ ਨਾਲ਼ ਵਿਗੜ ਕੇ ਆਇਆਂ"

ਜਿਸਦੀ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ
ਕੋਈ 'ਅੰਮਾਂ', ਕੋਈ 'ਨਾਨੀ' ਆਖੇ;
"ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀਆਂ 'ਪੰਜ ਹਸਤੀਆਂ'
ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਲਾਸਾਨੀ" ਆਖੇ। 01

ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ, "ਆਪਣੀ ਥਾਂ 'ਤੇ
ਤੂੰ ਵੀ ਠੀਕ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸੱਚਾ।
ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਸਲ ਟਿਕਾਣਾ,
ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਹੈ, ਬੱਚਾ!

ਸੂ-ਨਰਹ, ਸੂੰ-ਦਰਹ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ,
ਇਹ ਸੁੰਦਰਤਾ 'ਪੁਰਖ' ਲਈ ਹੈ।
ਜੀਵਨ ਲਈ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਤੱਤ ਲਈ
ਤੇ 'ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਿਰਖ' ਲਈ ਹੈ।

'ਸ਼ਿਵ' ਓਸੇ ਹੀ ਬਿਰਖ ਦਾ ਹਿੱਸਾ,
'ਸੁੰਦਰ' ਵੀ ਹੈ, 'ਘਾਤਕ' ਵੀ ਹੈ।
ਬਿਰਖ ਦਾ ਉਹ ਮਾਦਾ, ਜੋ ਪਤਝੜ,
ਉਸ ਮਾਦੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵੀ ਹੈ।" 02

ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਫ਼ਲ ਕਿਉਂ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ?
ਜੇ 'ਫ਼ਲ' ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਲੱਭੇ;
ਉਸਦੀ 'ਹੋਂਦ' ਅਤੇ 'ਤਾਕਤ' ਦਾ,
ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਤਿਓਂ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ।

ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਦੇਣ ਵਾਲੀ 'ਕਸਤੂਰੀ',
ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਜੇ ਉਹ 'ਜੜ੍ਹ' ਤਕ ਝਾਤੀ ਮਾਰੇ,
ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। 03

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਭੰਡਾਰਾਂ ਤਾਈਂ,
ਨਾ ਛੁਪਾਇਆ, ਨਾ ਦਿਖਾਇਆ।
ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੇ ਛੱਡ ਛੱਡਿਆ ਹੈ,
ਜੋ ਵੀ ਬਣਿਆਂ, ਜੋ ਬਣਵਾਇਆ।

'ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ', ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲਕੀਰ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ।
ਹਵਾ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਅੱਖਰ,
'ਦਿਸਹੱਦੇ-ਅਖ਼ੀਰ' ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ। 04

ਲੋਕੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਫ਼ਸਲ ਅਸਾਡੀ,
ਚਿੜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵੀਰਾਨ ਕਰਦੀਆਂ।
ਆਪਣਾ ਅੰਨ ਬਚਾਵਣ ਦੇ ਲਈ,
ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੋ, ਜਿਵੇਂ ਮਰਦੀਆਂ।"

ਕਈ ਹੀਲੇ, ਕਈ ਫੰਧ ਲਗਾ ਕੇ,
ਜਦ ਚਿੜੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਮਾਰ ਮੁਕਾਈਆਂ,
ਓਸੇ ਅੰਨ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ,
ਕੀੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਤਾਂ ਆਈਆਂ।

ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਕਈ ਜੀਵਨ ਸਾੜੇ,
ਜੰਗਲ 'ਤੇ ਜਦ ਬਿਜਲੀ ਪਾਈ।
ਪਰ ਏਸੇ ਤੋਂ ਮਾਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ,
ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਈ।

ਬੋਹੜ ਉੱਤੇ ਗੋਹਲਾਂ ਲਾਈਆਂ,
ਵੇਲਾਂ ਨਾਲ਼ ਵੱਡੇ ਹਦਵਾਣੇ।
ਕਿਉਂਕਿ ਬੋਹੜ ਦੀ ਠੰਡੀ ਛਾਂਵੇਂ
ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸਨ ਲੋਕ ਬਚਾਣੇ।

ਆਹ ਦੇਖ! ਇਕ ਮਾਲੀ ਏਥੇ,
ਇਕ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਬੂਟਾ ਲਾਉਂਦਾ:
ਹਰ ਟਾਹਣੀ 'ਤੇ ਕੰਡੇ ਕੰਡੇ,
ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਾਉਂਦਾ।

ਸੌ ਕੰਡਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ,
ਉਹਨੂੰ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਬੂਟਾ ਕਹਿੰਦਾ।
ਇਕ ਸੁਹਣੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਛੁਹ ਖ਼ਾਤਿਰ,
ਕੰਡਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। 05

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਖੇਂ, “ਕੰਡੇ ਕਿਉਂ ਨੇ
ਏਥੇ, ਜਿਥੇ ਫੁੱਲ ਖਿਲੇ ਨੇ?”
ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਸੋਚ ਕਿ,
ਏਥੇ ਕੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫੁੱਲ ਮਿਲੇ ਨੇ। 06

ਕੁਦਰਤ ‘ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ’ ਹੈ,
ਹਰ ਜ਼ੱਰਾ ਏਸੇ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ।
ਚਿੱਟੇ ਤੋਂ ਕਾਲੇ ਤਕ, ਹਰ ਥਾਂ,
ਹਰ ਇਕ ਰੰਗ ਏਸੇ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ।

ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ‘ਖੰਡ’ ਤੇ ‘ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ’,
ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹੋਏ।
ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ,
‘ਜੀਵਨ’, ‘ਮੌਤ’, ਬਣਾਏ ਹੋਏ।

ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਚੱਕਰ,
ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦੇ।
ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਪੁਗਾ ਕੇ,
ਸੂਰਜ, ਚੰਦ, ਤਾਰੇ ਵੀ ਮਰਦੇ। 07

ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇਹ ਨੇਮ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ!
‘ਕੋਈ ਨਾ ਕਿਸ ਹੀ ਜਿਹਾ’ ਬਣਾਵੇ।
ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਬੀਜ ਬਖੇਰੇ,
ਬਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਨਾ ਫੁੱਲ ਲਗਾਵੇ।

ਜਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਜਲ-ਭਾਉਂਦਾ,
ਥਲ ਦੇ ਵਿਚ ਥਲ-ਭਾਉਂਦਾ ਪਾਵੇ।
ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ‘ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਵਾਸੀ’
ਹੋਰਾਂ ਲਈ ਸੂਰਜ ਚਮਕਾਵੇ।

ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਇਕ ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ,
ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਆਪਣੇ ਆਪ ’ਚ ਸੁੰਦਰ।
ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਇਕ ਆਜ਼ਾਦ ਕੜੀ ਹੈ,
ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਇਕ ਦੂਜੇ ’ਤੇ ਨਿਰਭਰ। 08

ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਰਚਣਹਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਣੇ।
ਕਿੱਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੈ,
ਇਸ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਣੇ । 09

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ,
ਨਾ ਹੀ ਕੁਦਰਤ ਬੰਦਸ਼ ਲਾਵੇ।
ਇਹ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਹੀ,
ਆਪਣੀ ਸੀਮਾ ਆਪ ਬਣਾਵੇ।

ਦੇਸ਼, ਧਰਮ, ਫ਼ਿਰਕੇ ਦੇ ਨਾਂ ’ਤੇ,
ਸੀਮਾ ਹੀ ਝਗੜੇ ਕਰਵਾਵੇ।
ਜੀਵਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਚਹੁੰਦੀ,
ਜੀਵਨ ਦਾ ਗਲ ਘੁੱਟੀ ਜਾਵੇ।

‘ਇੱਛਾ ਤੇ ਸਮਰੱਥਾ-ਜਾਈ ’
ਇਹ ਸੀਮਾ, ‘ਹਉਮੈ’ ਤਕ ਹੁੰਦੀ।
ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੇਖੋ,
ਸਾਡੀ ਸੀਮਾ ‘ਮੈਂ’ ਤਕ ਹੁੰਦੀ। 10

ਸਾਡੀ ਸੀਮਾ, ਦਿਨ ਤਕ ਹੋਈ।
ਸਾਡੀ ਸੀਮਾ, ਫੁੱਲ ਤਕ ਹੋਈ।
‘ਪੂਰਣਤਾ’ ਲਈ ਬਣੇ ਆਲਸੀ,
ਸਾਡੀ ਸੀਮਾ, ‘ਭੁੱਲ’ ਤਕ ਹੋਈ।

ਜੀਵ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ,
ਘੇਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੈਦੀ ਕੀਤਾ।
“ਬੰਦਾ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹੈ”, ਕਹਿ ਕੇ,
ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਾਕ ਸੀ ਕੀਤਾ।

‘ਰੱਬ’ ਦੇ ਤੁੱਲ, ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ,
ਕੋਈ ਕੋਈ ‘ਅਵਤਾਰ’ ਹੋਇਆ ਹੈ।
ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਿਥੀ ਹੋਈ,
ਹਰ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। 11

ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਨਿਰਭਓ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਹੈ ਸੁਹੱਪਣ ਤਾਂ ਸਭ ਦੇ ਲਈ,
ਸਭ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਕਹਿਰ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ!

ਨਾ ਇਹ ਛੋਟਾ ਵੱਡਾ ਜਾਣੇ।
ਨਾ ਇਹ ਗੋਰਾ ਕਾਲਾ ਜਾਣੇ
ਨਾ ਇਹਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਅਧਰਮੀਂ,
ਨਾ ਕੋਈ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਾ, ਜਾਣੇ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਠੰਡ ਲਗਦੀ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਲਗਦੀ,
ਗਰਮੀ ਲੱਗੇ, ਸਭ ਨੂੰ ਲੱਗੇ।
ਪਾਣੀ ਸਭ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਵੇ,
ਹਵਾ ਵਗੇ ਤਾਂ ਸਭ ਲਈ ਵਗੇ। 12

ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ,
ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾਵੇ,
ਪਰ ਜੋ ਸਮਝੇ ਇਸ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ,
ਇਹ ਉਸਦੀ ਦੋਸਤ ਬਣ ਜਾਵੇ।

ਬਾਦਬਾਨ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰੇ,
ਕੋਈ ਘਰਾਟ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ।
ਵਿੰਡਮਿੱਲ ਅਤੇ ਡੈਮ ਦੇ ਚੱਕੇ,
ਰਾਤੀਂ ਦਿਨੇ ਘੁਮਾਈ ਜਾਵੇ। 13

ਇਸ ‘ਰੂਹ’ ਦੀ ਵੀ ਹੋਂਦ ਤਾਂ ਆਪਣੀ,
ਪਰ ‘ਚਾਨਣੀ’ ਇਸ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਜੇ ‘ਸੂਰਜ’ ਚਾਨਣ ਨਾ ਦੇਵੇ,
ਤਾਂ ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਦਿਸਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। 14

ਕਦੀ ਕਦੀ ਇਹ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ,
ਕੁਦਰਤ ਕੇਡਾ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾਵੇ,
ਭੋਲੇ -ਭਾਲੇ ਵਸਦੇ ਰਸਦੇ,
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਰ ਮੁਕਾਵੇ।

ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੋਲੇ,
ਜਦ ਪਤਝੜ ਦਾ ਮੌਸਮ ਆਵੇ।
ਨਵੇਂ ਫੁੱਲ ਤੱਕੇ ਤਾਂ ਸਮਝੇ,
ਕਿਉਂ ਇਹ ‘ਕੁਝ ਇਕ ਨਾਮ’ ਮਿਟਾਵੇ। 15

ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਤੋਰਾ ਤੋਰਨ ਲਈ,
ਜੀਵ ਦਾ ਜੀਵ ਆਧਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ।
ਤੇ ਏਸੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਖ਼ਾਤਿਰ,
ਜੀਵ ਦਾ ਜੀਵ ਆਹਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ। 16

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਕਿਸੇ ਆਖਿਆ, “ਰੱਬ ਵੀ ਹੁੰਦਾ;
ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਵੇ।”
ਧਰਮ, ਧੁਜਾ ਤੇ ਧਰਮਰਾਜ ਵੀ
ਏਸੇ ਸੋਚ ਦੇ ਹੀ ਨੇ ਮੇਵੇ।

ਰੱਬ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਤੁਰਿਆ ਜਿਹੜਾ,
ਉਸ ਦਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ, ਕਮਰਾ ਬਣਿਆਂ।
ਉਸ ਕਮਰੇ ਦੀ ਹਰ ਕੰਧ ‘ਸ਼ੀਸ਼ਾ’
ਉਹ ਕਮਰਾ ਜਾਵੇ ਨਾ ਮਿਣਿਆਂ।

ਲੱਖਾਂ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾ ਕੇ ਜਿਹੜਾ,
ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਧ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਇਆ।
ੳਸ ਕੰਧ ਨੇ, ਹੌਲੀ ਦੇ ਕੇ,
ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਦਿਖਾਇਆ। 17

ਜੀਵਨ ਸੌਖਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ,
‘ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ’, ਸਬੱਬ ਬਣੇ ਨੇ।
ਇਸ ਦਾ ਸਾਥ ਜੋ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲੇ,
ਰੱਬ ਲੱਭਿਆ ਨਹੀਂ, ਰੱਬ ਬਣੇ ਨੇ। 18

ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਨਾਂ ’ਤੇ,
ਇਹ ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ,
ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਨੇ,
ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲਾਵਣ ਪਾਬੰਦੀਆਂ।

ਮੌਤ-ਵਾਦੀ ਨੇ ਰਾਜ-ਨੀਤੀਆਂ,
ਮੌਤ-ਵਾਦੀ ਹੀ ਧਰਮ ਬਣੇ ਨੇ।
ਮੌਤ-ਵਾਦੀ ਹੀ ਸੋਚ ਹੈ ਸਾਡੀ,
ਮੌਤ-ਵਾਦੀ ਹੀ ਕਰਮ ਬਣੇ ਨੇ।

ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਜੀਵਨ-ਵਾਦੀ ਹੈ,
ਇਸ ਨੇ ਜੀਵਨ ਚਲਦਾ ਰੱਖਣਾ।
ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ,
ਫਲਦਾ,ਗਲਦਾ, ਫਲਦਾ ਰੱਖਣਾ।

ਨਿਰਾ ‘ਅਮਨ’ ਜੀਵਨ ਹੋ ਸਕਦੈ,
ਨਿਰਾ ‘ਅਮਨ’ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਖੋਰੇ।
ਨਿਰਾ ‘ਅਮਨ’ ਕੁਦਰਤ ਨਹੀਂ ਚਹੁੰਦੀ,
ਨਿਰਾ ‘ਅਮਨ’ ਜੀਵਨ ਨਾ ਤੋਰੇ। 19

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸਾਇਆ,
ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ।
ਧਰਮ, ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ,
ਕੁਦਰਤ ਸਾਹਵੇਂ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ।

ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਤੋਰਾ ਤੋਰਨ ਲਈ,
ਜੀਵ ਦਾ ਜੀਵ ਆਧਾਰ ਰਹੇਗਾ।
ਤੇ ਏਸੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਖ਼ਾਤਿਰ,
ਜੀਵ ਦਾ ਜੀਵ ਆਹਾਰ ਰਹੇਗਾ। 20

ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਨਿਯਮ ਹੈ,
ਕੋਈ ਨਾ ਏਥੋਂ ਮਿਟਣਾ ਚਾਹਵੇ।
ਘੇਰਾ ਸੁੰਗੜਦਾ ਜੇ ਦੇਖੇ,
ਤੱਟ ਫੱਟ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੇ।

ਅੱਤਵਾਦ 'ਕਰਮ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ,
ਇਹ ਤਾਂ 'ਪ੍ਰਤੀ-ਕਰਮ' ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਆਪਣੀ ਆਪ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ,
ਇਹ ਹਰ ਇਕ ਦਾ 'ਧਰਮ' ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ!

ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜੰਮਦਾ,
ਇਹ ਸਮਾਜ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ, ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ
ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ!

ਅੱਤਵਾਦੀ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ,
ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਬਣਾਓ।
ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ, ਰਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ,
ਆਪੇ ਕੰਡੇ ਨਾ ਉਗਾਓ। 21

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ, ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਜੀਵਨ ਜੀਵੋ ਅਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰੋ।
ਇਸ ਨੇ ਆਪੇ ਤੁਰਦੇ ਬਣਨਾ,
ਅਣਿਆਈ ਮੌਤੇ ਨਾ ਮਾਰੋ। 22

ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੇ ਦੁੱਖ ਬੜੇ ਨੇ,
ਸੁਖ ਲਈ ਤਾਣ ਲਗਾ ਕੇ ਜੀਵੋ।
ਜਦ ਤਕ ਸਾਹ ਵਿਚ ਸਾਹ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਵਿਸ਼-ਮਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀਵੋ। 23

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਕੱਲ੍ਹ ਸਮੇਂ ਨੇ 'ਕੀ ਕੀਤਾ ਸੀ',
ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰੇ 'ਕੀ ਕਰ ਜਾਵੇ',
ਪਿੱਛੇ, ਅੱਗੇ ਦੇ ਫ਼ਿਕਰ ਵਿਚ,
ਕਿਤੇ ਨਾ 'ਹੁਣ ਦਾ ਪਲ' ਮਰ ਜਾਵੇ। 24

ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਜੀਵਨ ਮਿਟਣੇ,
ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਨੇ ਮਿਟਣਾ।
ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਰ ਜਾਣਾ,
ਪਰ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਘਟਣਾ। 25

'ਜੀਵ' ਅਤੇ 'ਨਿਰਜੀਵ' ਹੀ ਨਹੀਂ,
ਹੋਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੀ ਏਥੇ।
ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਹ ਅੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ,
'ਸਾਡੀ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ' ਜੋ ਦੇਖੇ।

ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵਨ ਆਵੇ,
ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ
ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਦੇ ਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝੇ,
ਉਹ ਨਾ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਗੁਆਵੇ।

ਉਹ ਤਾਂ ਹਰ 'ਪਲ', ਉਮਰ ਬਣਾਵੇ।
ਗਾਵੇ, ਗਿੱਧੇ, ਭੰਗੜੇ ਪਾਵੇ।
ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਚੋਲ਼ੇ ਤਾਈਂ,
ਰੱਜ ਕੇ ਮਾਣੇ, ਖ਼ੂਬ ਹੰਡਾਵੇ।

ਨਾ ਉਹ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ,
ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹ ਡਰਾਵੇ।
ਨਾ ਫਿਰ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉਸਦਾ,
ਨਾ ਹੀ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਕਮਾਵੇ।

ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ,
ਰੋਜ਼ ਨਵਾਂ ਇਕ ਬੂਟਾ ਲਾਵੇ।
ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਮਾਨਣ ਨੂੰ,
ਚੰਦਰਮਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਵੇ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਕੋਈ ਝਾਕ ਨਾ ਰੱਖੇ,
ਅੱਗੇ ਰਾਹ ਸੁਵਾਰੀ ਜਾਵੇ।
ਜੋ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਰਦਾ ਜਾਵੇ,
ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਵਿਸਾਰੀ ਜਾਵੇ।

ਮਨ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ,
ਜਜ਼ਬੇ ਨਹੀਂ ਅਸੂਲ ਨਿਭਾਵੇ।
ਕੱਟੜਤਾ ਦੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚ,
ਨਰਕ ਨਹੀਂ ਸਵਰਗ ਬਣਾਵੇ।

ਆਪੂੰ ਕਿਸੇ 'ਚ ਦਖ਼ਲ ਨਾ ਦੇਵੇ,
ਹੱਥ ਮੰਗੇ ਕੋਈ, ਹੱਥ ਵਧਾਵੇ
ਤੇ ਉਸ ਹੱਥ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਣ ਲਈ,
'ਆਪਣੀ' ਹਰ ਸੀਮਾਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇ।" 26

ਜਦ ਸਾਡਾ, ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੀ
ਸੀਮਾ ਦਾ ਡਰ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ,
ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਰ ਇਕ ਜ਼ੱਰਾ,
ਸਾਨੂੰ 'ਸੁੰਦਰ' ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ।27

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਸਤਿਯੰਮ ਸ਼ਿਵਮ ਸੁੰਦਰਮ-3

ਸਤਿਯੰਮ ਸ਼ਿਵਮ ਸੁੰਦਰਮ !
ਸਤਿਯੰਮ ਸ਼ਿਵਮ ਸੁੰਦਰਮ !

ਜਦ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਨ ਨੂੰ ਦੇਖਾਂ,
ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਅੰਗ ਅਜੂਬਾ।
ਜਦ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦੇਖਾਂ,
ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਢੰਗ ਅਜੂਬਾ।
ਬਨਸਪਤੀ ਦਾ ਹਰ ਰੁੱਤ ਅੰਦਰ,
ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਅਜੂਬਾ।
ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਸਾਗਰ ਅੰਦਰ,
ਉੱਠਦੀ ਹਰ ਤਰੰਗ ਅਜੂਬਾ।

ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਵੇ,
ਸੁਹਣਾ ਲੱਗੇ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਭਾਵੇ।

ਧਰਤੀ ਹੋਣਾ, ਪਾਣੀ ਹੋਣਾ,
ਹਵਾ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਹੋਣਾ।
ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਹੋਣਾ,
ਨਿੱਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਹੋਣਾ।
ਨਿੱਤ ਮਉਲ਼ਦੀ ਬਨਸਪਤੀ ਤੇ
ਨਿੱਤ ਜਨਮਦਾ ਜੀਵਨ ਹੋਣਾ।
ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਗੋਦ ਦੇ ਅੰਦਰ,
ਖੇਡ ਖੇਡਦਾ ਬਚਪਨ ਹੋਣਾ।

ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਵੇ,
ਸੁਹਣਾ ਲੱਗੇ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਭਾਵੇ।

ਮੈਂ ਓਥੇ ਹਾਂ, ਕਰਤਾ ਵਾਂਗੂੰ,
ਕਿਰਤ ਵੀ ਜਿੱਥੇ ਕਿਰਤ ਕਮਾਵੇ।
ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਰਚਨਾ,
ਅੱਗਿਓਂ ਅੱਗੇ ਰਚਦੀ ਜਾਵੇ।
ਰਚਦੀ ਜਾਵੇ, ਰਚਦੀ ਜਾਵੇ,
ਰਚਦੀ ਜਾਵੇ, ਅੰਤ ਨਾ ਪਾਵੇ।
ਨਾ 'ਆਪੇ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਵੇ,
ਨਾ 'ਕਰਤਾ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਵੇ।

ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇ,
ਸੁਹਣਾ ਲੱਗੇ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਭਾਵੇ ।

↑ਤਤਕਰਾ↑

ਗਿਆਨ, ਹਨੇਰਾ ਮੇਟੀ ਜਾਵੇ,
ਆਪਣੀ ਜੋਤੋਂ ਜੋਤ ਜਗਾਵੇ।
ਖੰਡਾਂ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ,
ਅਣਡਿੱਠੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿਖਲਾਵੇ।
ਗਰਭ-ਪੀੜ ਤੋਂ ਮਰਨ-ਪੀੜ ਤਕ,
ਹਰ ਇਕ ਰਚਨਾ ਪੰਧ ਮੁਕਾਵੇ।
ਆਪਣੀ ਗਿਆਨ-ਕੁੰਡਲੀ ਅੰਦਰ,
ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਜੋੜੀ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇ,
ਸੁਹਣਾ ਲੱਗੇ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਭਾਵੇ।

ਚੱਕਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤੁਰਦੀ ਹਰ ਸ਼ੈਅ,
ਏਥੇ, ਓਥੇ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਵੇ।
ਜੇ ਲੁਕ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਦਿਸ ਜਾਵੇ,
ਜੇ ਦਿਸ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਲੁਕ ਜਾਵੇ।
ਮੌਤ ਵੀ ਹੈ 'ਪਰਧਾਨਾ' ਵਿਚੋਂ
ਇਹ ਵੀ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਨਿਭਾਵੇ।
ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ,
ਇਹ ਵੀ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਵੇ।

ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇ,
ਸੁਹਣਾ ਲੱਗੇ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਭਾਵੇ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਅ.ਗ਼ਜ਼ਲ

ਉਹ ਤਸੱਵਰ ਵੀ ਕਿਸੇ **ਅੰਮ੍ਰਿਤ** ਦਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੀ ਕਰੇ!
ਜੋ ਵੀ ਸਮਝੇ ਏਸ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ, ਮਰਨ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰੇ।

ਏਸ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਾਜ਼ਗੀ ਰੱਖਣ ਲਈ,
ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਜੋ ਵੀ ਜਨਮੇ ਉਹ ਮਰੇ।

ਧਰਤੀਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਉਂ ਨਿਯਮਤ ਰਾਹ ਨੇ?
ਹਨ ਬੜੇ ਅਸਮਾਨ ਪਸਰੇ, ਆਸਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ।

ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਧਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਦਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਸ਼ਕੇਰ ਕੇ,
ਆਈ ਤੇ ਆ ਕੇ ਵੀ ਕੋਈ, ਕਦਮ ਪਾਸੇ ਨਾ ਧਰੇ।

ਕਿਹੜੀ ਖਿੱਚ ਦਾ ਢਿੱਡ ਏਦਾਂ ਖਾਂਦੇ ਖਾਂਦੇ ਪਾਟਿਆ![1]
ਤੇ ਜਾ ਨਗੀਨੇ ਖਿੱਲਰੇ, ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਹਰ ਨੁੱਕਰੇ।

ਇੱਛਣ-ਵਾਲੇ[2] ਦੀ ਕਦੇ ਜੇ ਇੱਛਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਨਾ ਰਹੀ,
ਨਾਭ-ਕਮਲ 'ਚੋਂ ਕਿੰਜ ਕੋਈ ਫੇਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਉੱਭਰੇ।

ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਆਪਣੇ ਵੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕਲਪਾ ਕੇ ਗਈ,
ਜੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿਣਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ! ਨਾ ਪਰਖ ਖੋਟੇ ਖਰੇ।

---

1. ਬਿੱਗ-ਬੈਂਗ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ। 2. ਪਰਮਾਤਮਾ

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਸੋਚਣ-ਸ਼ਕਤੀ

ਬਿਸਤਰੇ ਦੇ ਹੇਠ ਧਰਤੀ ਛੁਹ ਸਕਾਂ,
ਪਰ ਇਹ ਧਰਤੀ ਦੇਖਿਆਂ ਦਿਸਦੀ ਨਹੀਂ।
ਅੰਬਰ ਕੋਈ, ਛੱਤ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕ ਰਿਹਾ,
ਕੋਈ ਕਾਇਆ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਨਹੀਂ।

ਅੱਖਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਨੇ ਜੋ ਸਨ ਦਿਨ ਸਮੇਂ
ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਣ ਤੱਕਣ ਦਾ ਨਹੀਂ।
ਹੋਰ ਕੁਝ ਕੀ ਦਿਸ ਸਕੇਗਾ ਇਸ ਸਮੇਂ!
ਹੱਥ ਪਸਾਰੇ ਹੱਥ ਵੀ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ।

ਹੋਰ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਵੇ ਨ੍ਹੇਰ ਵਿਚ,
ਸੋਚਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਲੈ ਆਵੰਦੀ।
ਸੋਚ, ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਵੀ,
ਜਗਮਗਾਉਂਦਾ ਇਕ ਜਹਾਨ ਵਸਾਵੰਦੀ।

ਉਸ ਜਹਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਜੰਮਦੀ,
ਉਸ ਜਹਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਮਰ ਰਹੀ।
ਪੰਘੂੜੇ ਤੋਂ ਚਿਖਾ ਦੇ ਤਾਈਂ ਜੋ ਵੀ ਨੇ,
ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਕੰਮ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀ।

ਨ੍ਹੇਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਾਂ ਨਾ ਕਰ ਸਕਾਂ,
ਅੱਧੀ ਰਾਤੀਂ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਸੋਚਦਾਂ।
ਓਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਲੈਣ ਨੂੰ,
ਇਕ ਸਵੇਰੇ ਦੇ ਲਈ ਹਾਂ ਲੋਚਦਾਂ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਸਿਫ਼ਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ‘ਕੁਝ ਨਹੀਂ’ ਹੁੰਦਾ,
ਇੰਜ ਕਹਿਣਾ ਪਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। 1

ਸਿਫ਼ਰ ਦਾ ਘੇਰਾ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ,
ਸਿਫ਼ਰ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸਫ਼ਰ ਹੈ।
ਏਸ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ‘ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ’
ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 2

ਏਸ ਸਿਫ਼ਰ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਉੱਤੇ,
ਭਵਿੱਖ ਵੀ ਅੱਗੇ, ਭੂਤ ਵੀ ਅੱਗੇ।
ਜਾਂ ਇੰਜ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ,
“ਭੂਤ ਵੀ ਪਿੱਛੇ, ਭਵਿੱਖ ਵੀ ਪਿੱਛੇ”।
ਤੇ ਜਾਂ ਇੰਜ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ,
“ਇਹ ਸਿਫ਼ਰ, ਏਨਾ ਕੁਝ ਹੋ ਕੇ,
‘ਸਮੇਂ-ਸਥਾਨ’ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦਾ”। 3

ਸਿਫ਼ਰ ਦਾ ਘੇਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ,
ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ‘ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ’ ਨੂੰ
ਅੰਦਰ ਡੱਕਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ।
ਜਾਂ ਇਕ ਛੋਟੇ ‘ਕੁਝ ਨਹੀਂ’ ਨੂੰ,
ਇਕ ਵੱਡੇ ‘ਕੁਝ ਨਹੀਂ’ ਦੇ ਕੋਲੋਂ,
ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ। 4

ਸਿਫ਼ਰ ‘ਸ਼ੂਨਯ’ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
‘ਸ਼ੂਨਯ’ ਸਿਫ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪਰ ਹੁੰਦਾ।
‘ਸ਼ੂਨਯ’ ਖ਼ਲਾਅ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਦੂਜਾ। 5

ਨੌਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇਹੀ ਦੇ ਨੇ,
ਅਤੇ ਜੋ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਉਹ ਗੁਪਤ ਹੈ।
ਆਮ ਅੱਖ ਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਦਿਸ ਜਾਵੇ,
ਉਹ ਜੀਵਨ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਇਹ ‘ਦਸਵਾਂ’, ਇਹ ਸਿਫ਼ਰ, ਇਹ ਸ਼ੂਨਯ,
ਜਦ ਨੌਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੇਲ ਹੈ ਵਧਦੀ,
ਨੌਆਂ ‘ਤੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ‘ਤੇ,
ਏਸ ਸ਼ੂਨਯ, ਇਸ ਸਿਫ਼ਰ ਦਾ ਕਰਕੇ,
ਉਹ ਬੇ-ਓੜਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਏਸ ਸਿਫ਼ਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ,
ਸਭ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 6

ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਕਰਨੀ,
ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੇਕਾਰ ਸਮਝਣਾ,
ਸਿਫ਼ਰ ਦੇ ਵਾਂਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ। 7

ਵੰਗਾਂ, ਸਿਫ਼ਰ ਵਰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ,
ਕੰਙਣ, ਕੜੇ ਵੀ ਸਿਫ਼ਰ ਦੇ ਵਰਗੇ,
ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ, ਖੇੜੇ। - 8

ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ,
ਏਸ ਸਿਫ਼ਰ ਦੀ ਅਹਿਮ ਜਗਹ ਹੈ। 9

ਇਹ ਸਿਫ਼ਰ ਨਿਰਜੀਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਇਹ ਜੜ੍ਹ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਚੇਤਨ ਵੀ। 10

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਸਿਫ਼ਰ, ਕਿ ਜੋ ਸ਼ੂਨਯ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਸ਼ੂਨਯ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਅਨਾ, 'ਖਾਲੀ'
ਕੁਝ ਵੀ, ਖਾਲੀ ਕਿੰਜ ਹੋ ਸਕਦੈ!
ਸਰਬਵਿਆਪਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ,
ਕੀ ਉਹ ਸਿਫ਼ਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ?
ਜੇ ਹੁੰਦੈ, ਤਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ,
"ਸਰਬਵਿਆਪਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ,
ਇਹ ਸਿਫ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਹਰ ਥਾਂ"। 11

ਸਿਫ਼ਰ ਪਹੀਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਰਕੇ,
ਦੁਨੀਆਂ ਚੰਦ ਤਕ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
ਦੁਨੀਆਂ ਮੰਡਲ ਗਾਹ ਸਕਦੀ ਹੈ। 12

ਸਿਫ਼ਰ ਦਾ ਅੰਦਰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਇਹ ਹੋ ਸਕਦੈ, ਅੱਖ ਅਸਾਡੀ,
ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ, ਸਮਝਣ ਦੇ ਲਈ
ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਹੈ ਗਿਆਨ-ਵਿਹੂਣੀ। 13

ਸਿਫ਼ਰ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ, ਜੀਵਨ ਬਣਨਾ, ਦੁੱਖਦਾਈ ਹੈ।
ਮੁੜ ਕੇ ਸਿਫ਼ਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ, ਦੁੱਖਦਾਈ ਹੈ। 14

ਏਸ ਸਿਫ਼ਰ ਦੀ ਹਸਤੀ ਅੰਦਰ,
ਹਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ ਹੈ। 15

ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਤਾਂ,
ਇਹ ਸਿਫ਼ਰ ਏਥੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। 16

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਟਾਪੂ

ਸਾਗਰ ਦੇ ਕਾਲੇ-ਪਾਣੀ ਵਿਚ,
ਇਕ ਟਾਪੂ ਨਜ਼ਰ ਪਿਆ ਆਵੇ।
ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਨਿੱਕਲ,
ਇਕ ਰੰਗ-ਦਾਰ ਨਦੀ ਪਈ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਰੇਤਾ,
ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੈਨ ਚੱਟਾਨਾਂ।
ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਇਆ,
ਬੱਚਿਆਂ, ਬੁੱਢਿਆਂ ਅਤੇ ਜਵਾਨਾਂ।

ਇਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮਦਰਾ ਵਰਗਾ,
ਲਹਿਰ ਲਹਿਰ ਲਹਿਰਾਉਂਦਾ ਜਾਵੇ।
ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੋਤੇ ਖਾਵੇ,
ਕੋਈ ਤੁਰਦਾ, ਕੋਈ ਤਰਦਾ ਜਾਵੇ।

ਕੁਝ ਇਕ ਲੋਕ ਬਰੇਤੇ ਉੱਤੇ,
ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੰਗ ਤੁਰਦੇ ਜਾਣ।
ਉੱਪਰੋਂ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਥੱਲਿਓਂ
ਰੇਤਾ ਦਾ, ਰਹੇ ਨਿੱਘ ਮਾਣ।

ਕੁਝ ਲੋਕੀ ਦੂਜੇ ਕੰਢੇ ‘ਤੇ,
ਡੰਡੀਆਂ ਉੱਤੇ ਤੁਰਦੇ ਜਾਣ।
ਉੱਚੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਖਾਈਆਂ ਦੇ ਵਿਚ,
ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਠੋਕਰ ਖਾਣ।

ਇਹ ਵਹੀਰ, ਲੰਮੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ,
ਏਸ ਨਦੀ ਸੰਗ ਤੁਰਦੀ ਜਾਵੇ।
ਟਾਪੂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ,
ਏਸੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਸਮਾਵੇ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਇਕ ਕਦਮ ਇਕ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ‘ਚੋਂ

ਮੈਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆ ਵੜਿਆ ਹਾਂ।
ਮੈਂ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਆ ਵੜਿਆ ਹਾਂ।
ਘਰ ਦੀ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਛੱਡ ਕੇ,
ਮੈਂ ‘ਬਾਹਰ’ ਵਿਚ ਆ ਵੜਿਆ ਹਾਂ।

ਪਰ ਇਹ ਜੰਗਲ ਨਹੀਂ ਡਰਾਉਣਾ,
ਇਹ ਤਾਂ ‘ਬਿੰਦਰਾ-ਬਨ’ ਹੈ ਸਾਰਾ।
ਇਸ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡਰ ਨਾ ਕੋਈ,
ਇਹ ‘ਕੌਸਰ’, ਜੀਵਨ ਦੀ ਧਾਰਾ।

ਸਾਰਾ ‘ਬਾਹਰ’ ਆਪਣਾ ਹੋਇਆ,
ਹੁਣ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹੀ ਨਾ।
ਬੈਠ ਇਕੱਲਾ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਾ,
ਹੁਣ ਮਹਫ਼ਿਲ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹੀ ਨਾ।

ਮੈਂ ਆਪੇ ਹੀ ‘ਮੈਂ’ ਬਣ ਜਾਵਾਂ,
ਮੈਂ ਆਪੇ ‘ਮਿੱਤਰ’ ਬਣ ਜਾਵਾਂ।
ਮੈਂ ਆਪੇ ਹੀ ਬਣਾ ‘ਨਜ਼ਾਰਾ’,
ਆਪੇ ਹੀ ’ਨਜ਼ਰ’ ਬਣ ਜਾਵਾਂ।

ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ’ਚੋਂ ਨਿੱਕਲ
ਮੈਂ ਆਪੇ ਵਿਚ ਖੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ
ਮੈਂ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾਂ,
ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ,
‘ਬਾਹਰ’ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਈ,
ਨਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਬੇਗਾਨਾ ਹੈ
ਨਾ ਹੀ ਏਥੇ ਆਪਣਾ ਕੋਈ।

ਇਕ ਕਦਮ, ਇਕ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ’ਚੋਂ,
ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
ਇਕ ਕਦਮ, ਇਕ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ’ਚੋਂ,
ਬੰਦਿਓਂ ਰੱਬ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਜੜ੍ਹ – ਚੇਤਨ

ਮੇਰੀ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਚੱਕਰ ਜਦ ਮਿਟ ਜਾਏਗਾ,
ਤਦ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ।

ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਚਿੰਤਾ ਜਗਦੀ ਜੋਤ ਦੀ!
ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਚਿੰਤਾ ਵਗਦੀ ਪੌਣ ਦੀ!
ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਚਿੰਤਾ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੀਰ ਦੀ!
ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਚਿੰਤਾ ਮਰਨੀ ਸੋਚ ਦੀ!
ਇਹ ਤਾਂ ਸਭ ਦੁਨਿਆਵੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ,
ਕੁਦਰਤ ਜਾਣੇ! ਕੀ, ਕਿੱਥੇ, ਕਦ ਰੱਖਣਾ।

ਮਨ ਦੀ, ਰੂਹ ਦੀ, ਦਿਲ ਦੀ ਫ਼ੈਲੀ ਰੌਸ਼ਨੀ,
ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੇਖਾਂਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਮੇਰੀ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਚੱਕਰ ਜਦ ਮਿਟ ਜਾਏਗਾ,
ਤਦ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ।

ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਦੱਸੇ, ਜੋਤੀ ਜਗ ਰਹੀ।
ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਦੱਸੇ, ਨ੍ਹੇਰੀ ਆ ਰਹੀ।
ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਦੱਸੇ, ਝਰਨਾ ਵਗ ਰਿਹਾ।
ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਦੱਸੇ, ਸੋਚ ਸਤਾ ਰਹੀ।
ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਦੱਸੇ, ਕਿ ਫੁੱਲ ਮਹਿਕਦੇ।
ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਦੱਸੇ, ਕਿਸ ਥਾਂ ਪੀੜ ਹੈ।

ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਚੇਤਨ' ਬੰਦ ਹੈ।
ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਬਿਨਾ ਵੀ ਇਕ ਅਨੰਦ ਹੈ।

ਮੇਰੀ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਚੱਕਰ ਜਦ ਮਿਟ ਜਾਏਗਾ,
ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ! ਇਹ ਚੇਤਨ, ਜੜ੍ਹ ਬਣ ਜਾਏਗਾ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਮਿਲਾਪ

ਐ ਸੱਜਣ! ਤੇਰੀ ਬੁੱਕਲ਼ ਦਾ ਨਿੱਘ,
ਆਪਣਾ ਆਪ ਭੁਲਾ ਦੇਵੇ।
ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਗੀ ਭਟਕਣ ਨੂੰ,
ਪਿਆਰ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੁਲ਼ਾ ਦੇਵੇ।

ਨਾ ਦਿਲ ਤੜਪੇ, ਨਾ ਮਨ ਸੋਚੇ,
ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ੈਅ ਪ੍ਰੋਂਦੀ ਹੈ,
ਨਾ ਮਸਤੀ, ਨਾ ਚਾਹ ਮਸਤੀ ਦੀ,
ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਮਿਲ਼ਾ ਦੇਵੇ।

ਨਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਖਿੱਚ ਹੀ ਕੋਈ,
ਨਾ ਅੰਬਰ ਦੀਆਂ ਤਾਂਘਾਂ ਹੀ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਕਦੇ ਨਾ ਆਵੇ,
ਉਹ ਜੀਣਾ ਸਿਖਲਾ ਦੇਵੇ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਅਸਮਾਨ

ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਵੀ ਕੀ ਹੋਣਾ!
ਜੇ ਅਸਮਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ।
ਨਾ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਨਾ ਚੰਦ, ਨਾ ਸੂਰਜ,
ਨਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਹੋਵੇ।

ਨਾ ਪਤਾਲ ‘ਚ ਵਸਦਾ ਲਾਵਾ,
ਪ੍ਰੀਤਮ! ਉੱਪਰ ਆਵੇ,
ਧਰਤੀ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚਲਾ ਜੀਵਨ,
ਵਿੱਚੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਛੇ ਦਿਨ?

ਕੁਝ ਇਕ ਧਰਮੀ ਲੋਕੀ ਕਹਿੰਦੇ,
"ਰੱਬ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੂੰ,
ਛੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ
ਤੇ ਸੱਤਵੇਂ ਦਿਨ ਥੱਕੇ 'ਰੱਬ' ਨੇ,
ਵਿਹਲੇ ਰਹਿ, ਆਰਾਮ ਸੀ ਕੀਤਾ।

ਏਸੇ ਕਰਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ,
ਐਸੇ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ,
ਕੰਮ ਕਰੇ ਜੋ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ,
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ਼ੋਂ ਨਾ ਭਾਏ
ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿੱਥੀ ਹੋਈ,
ਜੋ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਏ।

ਅੱਜ ਦੀ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ,
ਨੌਂ ਬਿਲੀਅਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ,
ਧਰਤੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਸੀ ਆਈ।

ਆਖਣ ਲੱਗੇ, "ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ!
ਨੌਂ ਬਿਲੀਅਨ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਵੇਲ਼ਾ,
ਸਾਡੇ ਰੱਬ ਦੇ ਛੇ ਦਿਨ ਬਣਦੇ"।

ਮੈਂ ਆਖਿਆ, " ਚੰਗਾ ਤਾਂ ਫਿਰ,
ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ,
ਡੇਢ ਬਿਲੀਅਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਜਿੰਨਾ,
ਖਿੱਚ ਖਿਚਾ ਕੇ ਲੰਬਾ ਕਰ ਲਓ"।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ- ਉਤਪਤੀ

ਹੰਗਾਮਾ?

"ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਉਤਪਨ ਵੇਲ਼ੇ,
ਇਕ ਹੰਗਾਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ"।
ਆਖਣ ਵਾਲ਼ੇ ਆਖੀ ਜਾਣ,
ਪਰ ਇਹ ਸਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ:

ਖੂਹ ਦਾ ਡੱਡੂ ਜਾਣ ਨਾ ਸਕਦਾ,
ਸਾਗਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਬੀਤੇ!
ਸਾਗਰ ਦੀ ਸਾਧਾਰਣ ਹਾਲਤ,
ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਹੰਗਾਮਾ ਲੱਗੇ।

'ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਲ ਇਕ ਹੋ ਜਾਵੇ'
ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ।
ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਬੰਦਾ ਜੇਕਰ,
ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਨੂੰ ਝੱਲ ਨਾ ਸਕੇ
ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਹੰਗਾਮਾ ਲੱਗੇ।

ਬੇ-ਸ਼ੁਮਾਰ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਡਲ਼ ਬਣਨਾ,
ਧਰਤੀ ਦੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਤਾਈਂ,
ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਹੰਗਾਮਾ ਲੱਗੇ,
ਪਰ ਜਿਸ 'ਤਾਕਤ' ਨੇ ਉਹ ਸਿਰਜੇ,
ਸਾਧਾਰਣ ਕਿਰਿਆ ਸੀ ਉਸਦੀ,
ਉਹ ਕੋਈ ਹੰਗਾਮਾ ਨਾ ਸੀ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਵਿਕਸਤ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕਸਤ ਬਣਾ,
ਰੱਬ ਨੂੰ ਵੀ, ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਦੋਸਤ ਬਣਾ।

'ਬੀਜ' ਉਪਰਲੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ,
ਖੰਡਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾ।

ਇਹ ਹਵਾਵਾਂ ਲੋਹਾ ਵੀ ਖਾ ਜਾਂਦੀਆਂ,
ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ, ਨਵੀਂ ਤਾਕਤ ਬਣਾ।

ਲੰਘਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਲੈ ਸਕੇ,
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬਾਗ ਪਰਫ਼ੁਲਤ ਬਣਾ।

ਉਲਝਣਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਮਾਨਾਂ ਸਿੱਖਿਆ,
ਉਲਝਣਾ ਸੁਲਝਾਣ ਦੀ ਆਦਤ ਬਣਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਮਿਲ ਸਕੇ, ਨਾ-ਮਿਲ ਸਕੇ,
ਫਿਰ ਭੀ ਤੂੰ ਅਪਨਾਣ ਦੀ ਹਸਰਤ ਬਣਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਨਾ ਲੰਘਾ ਲਵੀਂ,
ਏਸ ਨੂੰ 'ਜੀਵਣ ਦੇ ਲਈ' ਜੁੱਰਤ ਬਣਾ।

ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦੇ ਝਮੇਲੇ ਛੱਡ ਕੇ,
ਪ੍ਰੀਤਮ! ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਫ਼ੁਰਸਤ ਬਣਾ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਨਿਰਪ

ਤੂੰ ਨਿਰਪ ਮੈਂ ਕੰਵਲ,
ਮੈਂ ਕਿੰਜ ਤੇਰਾ ਅੰਗ ਹੋ ਸਕਦਾਂ! ਮੈਂ ਮੋਤੀ ਤੂੰ ਨਿਰਜਲ।

ਮੈਂ ਨਿਰਪ ਤੂੰ ਕੰਵਲ,
ਡੂੰਘੀ ਸੋਚ ਕੇ ਜੇ ਦੇਖੇਂ ਤਾਂ, ਇਕ ਹੀ ਨੇ ਇਹ ਜਲ, ਥਲ।

ਮੇਰੇ ਹੰਝੂ, ਮੇਰਾ ਪਸੀਨਾ, ਮੇਰਾ ਖ਼ੂਨ ਵੀ ਤਰ ਹੈ,
ਮੇਰੇ ਸੀਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸਲੀ, ਜਜ਼ਬਾਤ ਦਾ ਸਰ ਹੈ,
ਤੂੰ ਮਿਥਿਆ, ਤੂੰ ਬੁੱਤ, ਤੂੰ ਪੱਥਰ, ਤੂੰ ਨਿਰਮੋਹ, ਤੂੰ ਬੇ-ਦਿਲ,
ਮੈਂ ਕਿੰਜ ਤੇਰਾ ਅੰਗ ਹੋ ਸਕਦਾਂ! ਮੈਂ ਮੋਤੀ ਤੂੰ ਨਿਰਜਲ।

ਤੂੰ ਮੋਤੀ, ਹੁਣ ਨਿਰਜਿੰਦ ਮੋਤੀ, ਤੇਰੇ ਸੀਨੇ ਛੇਕ ਪਿਆ,
ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਇਮ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਲ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜਿਆ।
ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹੀ ਅੰਗ ਰਹੇਂਗਾ, ਮੈਂ ਨਿਹਚਲ ਤੂੰ ਨਿਹਚਲ,
ਡੂੰਘੀ ਸੋਚ ਕੇ ਜੇ ਦੇਖੇਂ ਤਾਂ, ਇਕ ਹੀ ਨੇ ਇਹ ਜਲ, ਥਲ।

ਨਾ ਮੈਂ ਨਿਰਪ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਨਿਹਚਲ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਰਵਾਨੀ,
ਮੈਂ ਡੂੰਘੀ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ ਥਾਂ ‘ਤੇ, ਮੈਂ ਰੌਣਕ ਅਸਮਾਨੀ,
ਮੈਂ ਖ਼ਾਕੀ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਨਿਰਮਲ, ਮੈਂ ਉੱਤਮ, ਮੈਂ ਉੱਜਲ,
ਮੈਂ ਕਿੰਜ ਤੇਰਾ ਅੰਗ ਹੋ ਸਕਦਾਂ! ਮੈਂ ਮੋਤੀ ਤੂੰ ਨਿਰਜਲ।

ਨਿਰਪ ਅਨਿਰਪ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ! ਐਵੇਂ ਭਰਮ ਪਿਆ ਹੈ,
ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਹਰ ‘ਕਤਰੇ’ ਨੇ, ‘ਨਿਰਪ’ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ,
ਹਵਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਸਨ! ਰਕਤ, ਬਿੰਦ ਜਾਂ ਇਹ ਜਲ,
ਡੂੰਘੀ ਸੋਚ ਕੇ ਜੇ ਦੇਖੇਂ ਤਾਂ, ਇਕ ਹੀ ਨੇ ਇਹ ਜਲ, ਥਲ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਦੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਲਈ

ਅਗਲਾ ਕਦਮ

ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਉਂਦੀ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਰਾ,
ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਵੇ,
ਕਦੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੇ,
ਇਕ ਅੱਧ ਸ਼ੈਅ ਰੁਸ਼ਨਾਵੇ।

'ਇਕ-ਚਿੱਤ' ਜੇ ਚਮਕਾਉਣਾ ਚਾਹਵੇ,
ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੇ,
ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸੋਚ' ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ,
ਉਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਮਝਾਵੇ।

ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ, ਇਕ ਵਾਰ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਸੀ
ਇੰਜ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਾਈ,
'ਅਰਜਨ' ਗਿਆਨ-ਹੀਣ ਨੂੰ ਉਸਨੇ,
ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦਿਖਾਈ।

ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਇਹ ਬਿਜਲੀ,
ਚਮਕੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ,
ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੀ ਰੂਹ ਜੀਵ ਦੀ,
ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਉਠਾਵੇ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਹਰ ਛਿਣ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ

ਹਰ ਛਿਣ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ, ਓ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਹਰ ਛਿਣ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ।
ਹਰ ਛਿਣ ਹੈ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਓ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਹਰ ਛਿਣ ਹੈ ਕੁਝ ਹੋਰ।

ਅੱਖ ਝਮਕਣ ਦੇ ਲਈ, ਓ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਜਿਹੜੀ ਪਲਕ ਝੁਕਾਈ,
ਉਹ ਪਲਕ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ, ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਜਦ ਮੈਂ ਉਤਾਂਹ ਉਠਾਈ।
ਹਰ ਛਿਣ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਬਦਲੀ ਜਾਵੇ,
ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਤੋਰ, ਓ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਹਰ ਛਿਣ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ।

ਥਿੱਤ, ਵਾਰ ਤੇ ਮਾਹ ਜੋ ਗੁਜ਼ਰੇ,
ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਨਾ ਆਵੇ।
ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਹ ਹੀ ਨਾਮ ਪੁਰਾਣਾ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਦੁਹਰਾਵੇ।
ਇਕ ਨਵਾਂ ਦਿਨ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ,
ਹਰ ਨਵੇਲੀ ਭੋਰ, ਓ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਹਰ ਛਿਣ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ।

ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਦਾ ਗੋਪੀਆ,
ਕੋਈ ਹੋਰ ਘੁਮਾਵੇ।
ਉਸ ਹੱਥੋਂ ਇਹ ਜੀਵ-ਗੁਲੇਲਾ,
ਬੇਵੱਸ ਘੁੰਮਦਾ ਜਾਵੇ।
ਜਦ ਤਾਈਂ ਨਾ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥੀਂ,
ਆ ਜਾਵੇ ਉਹ ਡੋਰ, ਓ ਪ੍ਰੀਤਮ!
ਹਰ ਛਿਣ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਡੀ. ਐੱਨ. ਏ.

ਇਸ ਦੀ ਬਣਤਰ ਰੱਸੀ ਵਰਗੀ,
ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟੇ ਰੇਸ਼ੇ।

ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਵਿਚ,
ਨਾਗ-ਦੇਵ[1] ਦੇ ਪੈਣ ਭੁਲੇਖੇ।

1
ਮਿਥਿਹਾਸਿਕ ਨਾਗ ਜੋ ਸੱਪ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ-ਜੀਵ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਅੱਛਾਈ ਅਤੇ ਬੁਰਾਈ, ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸਾਕਿਆ ਮੁਨੀ ਬੁੱਧ, ਈਸਾਈ ਮਤ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਲ਼ ਇਸ ਦਾ ਚਰਚਾ ਹੈ।

ਇਹ ਨਾਗ-ਦੇਵ ਜਦ ਕੁੰਡਲ਼ੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਪੂਛ ਇਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਕ-ਘੇਰੇ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਰੂਹ

ਜਦੋਂ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲ਼ੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਅਰਬਾਂ ਰੂਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ ਕਹਿ ਲਓ ਜਾਂ ‘ਬਿੱਗ-ਬੈਂਗ’ ਕਹਿ ਲਓ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੋਣ ਨਾਲ਼ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਰੂਹਾਂ ਬਣਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਹ ਇਕ ਕਿਰਿਆ ਸੀ, ਇਕ ਘਟਣਾ ਸੀ। ਹਰ ਘਟਣਾ ਦਾ ਜੇ ਆਦਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਤ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਘਟਣਾ ਕਰਕੇ ‘ਰੂਹ’ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਘਟਣਾ ਕਰਕੇ, ਮਰ ਵੀ ਸਕਦੀ ਹੈ।

1.

ਰੂਹ ਸੈਭੰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬਣਾਈ ਗਈ,
ਇਹ ਤਾਂ ਘਟਣਾ ਹੈ ਇਕ ਜੋ ਘਟਾਈ ਗਈ।
ਹਰ ਘਟਣਾ ਦਾ ਆਦਿ ਵੀ ਹੈ ਅੰਤ ਵੀ,
ਇਹ ਤੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੇਰ-ਏ-ਅਸਰ ਹੋਵੰਦੀ।

2.

ਰੂਹ ਕਿਸੇ ਦੀ, ਯਾਦਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਮਰ ਹੈ ਹੋਈ,
ਪੜਦਾਦੇ ਦੇ ਪੜਦਾਦੇ ਦੀ ਰੂਹ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਮੋਈ।
ਜਦ ਤਕ ਤੇਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੀਵਣ, ਤੂੰ ਜੀਦੇ ਹੈ ਰਹਿਣਾ,
ਢਾਉਣ, ਢੁਆਉਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਛੱਡ ਕੇ, ਮਹਿਲ ਬਣਾ ਜਾ ਕੋਈ।

3.

ਰੂਹ ਜੰਮਦੀ ਵੀ ਹੈ, ਰੂਹ ਮਰਦੀ ਵੀ ਹੈ,
ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਅਮਰ ਹੋਵੰਦੀ।
ਇਹ ਹਵਾ ਦਾ ਹੈ ਛਿੱਦਾ ਜੋ ਬੇਨਾਮ ਹੈ।
ਅਣਬੁਝੀ ਹੀ ਰਹੀ ਤ੍ਰੇਹ ਦਾ ਅੰਜਾਮ ਹੈ।
ਇਕ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਇੱਛਾ ਮੰਜ਼ਿਲ ਇਹਦੀ,
ਸਿਰਫ਼ ਰਾਹਾਂ ਦੀ, ਇਹ ਹਮਸਫ਼ਰ ਹੋਵੰਦੀ।

ਇਹ ਖ਼ਲਾਵਾਂ, ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਹੋਈ,
ਕਿਸੇ ਅਨਜਾਣ ‘ਕਾਰਣ’ ਦੀ ਸਿਰਜੀ ਹੋਈ।
ਤਨ ਬਦਨ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲੋੜੇ ਸਦਾ,
ਕਦੀ ਨਾ-ਚਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਬੇਘਰ ਹੋਵੰਦੀ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਇਹ ਹੈ ਉਹ ਸਾਜ਼, ਵੱਜੇ, ਜੇ ਸੋਚੇ ਕੋਈ।
ਇਸਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸਮਝੇ ਕੋਈ।
ਇਹ ਹੀ 'ਪੱਥਰ' ਇਹ ਹੀ 'ਫਹਿਆ' ਹੋਵੰਦੀ,
ਇਹ ਹੀ 'ਸਾਬਿਰ' ਇਹ ਹੀ 'ਬੇਸਬਰ' ਹੋਵੰਦੀ।

'ਆਦਮ' ਤੇ 'ਹਵਾ' ਤੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਬਣੇ,
ਮੌਤ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਨੇ ਤਾਣੇ ਤਣੇ।
ਇਹ ਮਜ਼ਲੂਮ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਾਲਿਮ ਵੀ ਹੈ,
ਇਹ ਹੀ ਆਕਾ ਤੇ ਇਹ ਹੀ ਨਫ਼ਰ ਹੋਵੰਦੀ।

ਰੂਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕੀ? ਕੀ ਪਤਾ ਲਾਵਣਾ!
ਇਸ ਨੇ ਸੋਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਦਲ ਜਾਵਣਾ।
ਪੂਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕੱਲੀ ਨਹੀਂ,
ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਜੋ ਬੇਖ਼ਬਰ ਹੋਵੰਦੀ।

ਇੱਛਾਵਾਂ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਸਾਹ ਏਸਦੇ,
ਆਸ ਦੇ ਆਸਰੇ 'ਤੇ ਇਹ ਤੁਰਦੀ ਫਿਰੇ
ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਦੇ ਨਾ ਇਹ ਜੀਂਦੀ ਰਵ੍ਹੇ,
ਜਦੋਂ ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਸਿਫ਼ਰ ਹੋਵੰਦੀ।

ਇਹਦਾ ਇਕ ਬੀਜ ਕਈ ਰੂਹਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰੇ।
ਕਦੀ ਖਾਲੀ ਕਰੇ, ਕਦੀ ਖਾਲੀ ਭਰੇ।
ਤਨ ਬਦਨ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਰਹਿ ਸਕੇ,
ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਰੋਜ਼ ਜਾ ਕੇ 'ਅਮਰ' ਹੋਵੰਦੀ।

ਰੂਹ ਸੈਭੰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬਣਾਈ ਗਈ।
ਇਹ ਤਾਂ ਘਟਣਾ ਹੈ ਇਕ ਜੋ ਘਟਾਈ ਗਈ।
ਹਰ ਘਟਣਾ ਦਾ ਆਦਿ ਵੀ, ਅੰਤ ਵੀ ਹੈ,
ਇਹ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੇਰ-ਏ-ਅਸਰ ਹੋਵੰਦੀ।

ਰੂਹ ਨੀਵੀਂ ਵੀ ਹੈ, ਰੂਹ ਉੱਚੀ ਵੀ ਹੈ,
ਰੂਹ ਕੂੜੀ ਵੀ ਹੈ, ਰੂਹ ਸੁੱਚੀ ਵੀ ਹੈ।
ਇਹ 'ਮਹਾਂ-ਆਤਮਾ', ਇਹ 'ਪਰਮ-ਆਤਮਾ'
ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਤੇ ਇਹ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਹੋਵੰਦੀ।

ਰੂਹ ਜੰਮਦੀ ਵੀ ਹੈ, ਰੂਹ ਮਰਦੀ ਵੀ ਹੈ,
ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਅਮਰ ਹੋਵੰਦੀ।

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਰਾਤ

ਗਰਦਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦੌੜਦੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ।
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਹੜਿਆਂ ‘ਤੇ ਆ ਕੇ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 1

ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਹਨੇਰਾ ਪਾ ਦੇਵੇ,
ਦਿਨ ਦੇ ਨਿੱਖਰੇ ਪਲ ਛਿਨਾਂ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 2

ਇਸ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ, ਪੰਛੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤਦੇ,
ਆਪਣੇ ਜੀਆ-ਜੰਤ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 3

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਲਹਿਣ ਤਕ, ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਥੱਕੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ,
ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਆਰਾਮ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਸੁਲ਼ਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 4

ਗਹਿਰੀ ਨੀਂਦ ਨੂੰ ਮਾਣ ਕੇ ਜਦ ਜਾਗ ਸਾਡੀ ਖੁਲ੍ਹਦੀ,
ਸਭ ਥਕੇਵੇਂ ਲਾਹ ਕੇ, ਨੌਂ-ਬਰ-ਨੌ ਬਣਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 5

ਚੋਰਾਂ, ਯਾਰਾਂ, ਉੱਲੂਆਂ, ਚਮਗਿੱਦੜਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ,
ਨ੍ਹੇਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 6

ਧੁੱਪ ਦੇ ਰਥ ਦੀ ਗਰਦ ਵਿਚ, ਜੋ ਸਿਤਾਰੇ ਗੁੰਮ ਗਏ,
ਭਾਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਦਿਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 7

ਰਾਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਿੱਥੇ ਦਿਸਣੇ ਸੀ ਤਾਰੇ ਤੇ ਚੰਨ!
ਕਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ! 8

ਜਾਣ ਸਕੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਲ਼ ਨੂੰ,
ਐਸੇ ਅਣਹੋਂਦੇ ਕਈ ਸੁਪਨੇ ਤਕਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 9

ਭਿੰਨੀ ਭਿੰਨੀ ਆਣ ਕੇ ਜਦ ਵਾਅ-ਪੁਰੇ-ਦੀ ਰੁਮਕਦੀ,
ਪਿਆਰ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਇਕ ਸੁਰ ਹਿਲਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 10

ਇਕ ਸੁਹਾਗਣ, ਜੋ ਛੁਪੀ ਹੈ, ਕੰਜ-ਕੁਆਰੇ ਘੁੰਡ ਵਿਚ,
ਮਲਕੜੇ ਜਿਹੇ ਓਸ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਉਠਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 11

ਮਖ਼ਮਲੀ ਹਰਿਆਵਲਾਂ ਦੀ ਸਰਦ ਸੁਹਣੀ ਸੇਜ ‘ਤੇ,
ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਤ੍ਰੇਲ਼ ਦੇ ਮੋਤੀ ਵਿਛਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 12

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਤੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰੇਲ਼ ਦੇ ਮੋਤੀ ਕਹੇਂ, ਮੋਤੀ ਨਹੀਂ,
ਬਿਰਹਣਾ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਬਹਿ, ਹੰਝੂ ਵਹਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 13

ਇਹ ਜਦੋਂ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਹੈ, ਉਦਾਸ ਹੈ, ਸੁੰਨਸਾਨ ਹੈ,
ਵਿੱਛੜੇ ਹੋਇਆਂ ਦੇ ਮਨੀਂ, ਤੂਫ਼ਾਨ ਚਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 14

ਫਿਰ ਪੁਰਾਣੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਕੁਝ ਤਾਜ਼ਗੀ ਦੇਵਣ ਲਈ,
ਰਾਤ-ਦੀ-ਰਾਣੀ ਤੋਂ ਲੈ ਮਹਿਕਾਂ ਖਿੰਡਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 15

ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋਈ, ਨਾ ਕਦੇ ਇਹ ਹੋਵਣੀ,
ਓਧਰੋਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਏਧਰ ਫੇਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 16

ਦੋਸਤੋ ਇਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਹੋ, ਮਾੜਾ ਕਹੋ,
ਜੋ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਣ ਸਕੇ, ਉਹੀਓ ਬਚਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਰਾਤ। 17

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਅੰਤਿਕਾ

ਗਹਿਰੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਵਲਵਲੇ, ਜਾਣੇ ਨਾ ਜਾਣਗੇ,
ਕੁਝ ਰਾਜ਼, ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਛਾਣੇ ਨਾ ਜਾਣਗੇ।

ਧੁੰਧਲ਼ਾ ਜਿਹਾ ਹੈ ਪਿੱਛਾ, ਅੱਗਾ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਨਾ,
ਨਿਸਚਿਤ ਹੋਏ ਟਿਕਾਣੇ[1], ਠਾਣੇ[2] ਨਾ ਜਾਣਗੇ।

ਪਰਦਾ ਰਹੇਗਾ, 'ਖੇਲ'[3] ਦੇ ਪਹਿਲੋਂ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵੀ,
ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਵੀ ਪਛਾਣੇ ਨਾ ਜਾਣਗੇ।

---

1 ਮੰਜ਼ਿਲ 2 ਧਾਰਨਾ 3 ਨਾਟਕ

↑ ਤਤਕਰਾ ↑

ਜਦੋਂ ਖੁਰਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੱਥ ਅਤੇ ਖੁਰਕ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਇਕੋ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਖੁਰਕਣ ਵਾਲਾ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸਹੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਕਤਰਾ ਲੱਭ ਲਵੇ।

ਸਬੱਬ ਨਾਲ

ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਮੈਂ ਏਧਰੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸਾਂ,
ਇਹ ਸੋਚੀ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੀ ਜਾਵਾਂ।
ਬੜੇ ਹੀ ਅਨਿਚਿਤ, ਵਸੀਅ ਰਾਹ ਮੇਰੇ,
ਮੈਂ ਫਿਰ ਏਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਆਵਾਂ ਨਾ ਆਵਾਂ।

ਸਮਾਨਅੰਤਰ ਹੈ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਪੈਂਡਾ,
ਮੰਨਿਆਂ, ਕਿ 'ਇਕ-ਹੋਂਦ' ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਵੇ,
ਏਨਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਥ ਮਿਲਿਆ,
'ਉਸ' ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵੀ ਇਹ ਲੱਗੇ ਸੁਖਾਵਾਂ।

ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ 'ਚ ਕਤਰਾ ਗਵਾਚਾ,
ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਚਾਹਵੇ ਤਾਂ ਕਿੰਜ ਲੈ ਸਕੇਗਾ?
ਅਜੇ ਤਕ ਬਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਾਇਦ,
ਉਹ ਉੱਤਰ, ਭਲਾ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਵਾਂ!

ਜਦੋਂ 'ਮੈਂ' ਨਾ ਹੋਵਾਂ ਅਤੇ 'ਤੂੰ' ਨਾ ਹੋਵੇਂ,
ਐਸੀ ਜੇ ਅਣਹੋਂਦ 'ਇਕ' ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ,
ਲੱਖਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ 'ਚੋਂ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਕਤਰਾ,
ਐ 'ਪ੍ਰੀਤਮ'! ਮੈਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਝੋਲੀ 'ਚ ਪਾਵਾਂ।

↑ਤਤਕਰਾ↑